

Bartáková, Jarmila

Z histórie slovakistiky na Masarykovej univerzite

In: *Brněnská slovakistika a česko-slovenské vztahy*. Pospíšil, Ivo (editor). Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1998, pp. 12-16

ISBN 80-210-1742-2

Stable URL (handle):

<https://hdl.handle.net/11222.digilib/133226>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Z HISTÓRIE SLOVAKISTIKY NA MASARYKOVEJ UNIVERZITE

Jarmila Bartáková (Brno)

Záujem o jazyk, literatúru a kultúrny život najbližších susedov bol tak na Morave ako i na Slovensku vždy veľký. Územná blízkosť, jazyková príbuznosť a čulé kontakty v priebehu dejín tomu ešte napomohli. Preto nečudo, že bezprostredne po založení brnenskej Masarykovej univerzity sa venovala značná pozornosť i slovenskému jazyku a slovenskej literatúre, hoci len v rámci štúdia bohemistiky. Obdobná situácia vo vzťahu k češtine bola v tom čase i na bratislavskej Univerzite Komenského.

Ak chceme hovoriť o slovakistike na Masarykovej univerzite, treba sledovať tri obdobia. Prvým je obdobie od založenia univerzity do vzniku II. svetovej vojny, kedy došlo k zatvoreniu vysokých škôl v Čechách a na Morave, druhým obdobie od konca vojny do 60. rokov a tretím obdobie od 60. rokov do dnešných dní, kedy začína štvrté, veľmi významné obdobie existencie slovakistiky ako samostatného študijného odboru.

Priekopníkom slovakistiky na Filozofickej fakulte v Brne hneď po jej založení bol doc. **Alois Gregor**, ktorý viedol dlhé roky lektorské cvičenia zo slovenského jazyka, kde okrem gramatiky oboznamoval študentov i s klasickou slovenskou literatúrou. Bol veľkým priaznivcom Slovenska. Podielal sa dokonca i na výskume stredoslovenských dialektov. Bol mimoriadnym členom Šafárikovej učenej spoločnosti v Bratislave a riadnym členom jazykovednej sekcie Matice slovenskej. Českú verejnosť pravidelne informoval o dianí na Slovensku recenziami z diel odbornej i krásnej literatúry. Prispieval do odborných a popularizačných slovenských časopisov. Sám napísal niekoľko štúdií o slovenských spisovateľoch.

Paralelne s lektorskými cvičeniami sa študenti oboznamovali so situáciou v slovenskej spisbe i na prednáškach o českej literatúre. Osobitnú prednášku a seminár zo slovenskej literatúry však zaradil do študijného plánu pre rok 1934–5 až prof. **Frank**

Wollman, ktorý súbežne pôsobil na bratislavskej fakulte, preto dobre poznal slovenské kultúrne i literárne prostredie. Bol rovnako členom Šafárikovej učenej spoločnosti ako doc. Gregor. Vzájomným vzťahom medzi českou a slovenskou literatúrou sa venoval i prof. **Arne Novák**. Výklady o slovenskej literatúre včlenil do svojich *Přehledných dějin literatury české* (1936–1939). Krátko pred vypuknutím II. svetovej vojny prichádza na Filozofickú fakultu MU z Bratislavy prof. **Jan Vilikovský**, autor až po vojne vydaného spisu *K počátkům slovenské literární kritiky* (Listy filologické 1946). Pre poslucháčov fakulty chcel spracovať dejiny slovenskej literatúry od najstaršej doby po Ľudovíta Štúra. Žiaľ všetky plány učiteľov na Masarykovej univerzite náhle prerušila vojna a s ňou zatvorenie vysokých škôl.

Po skončení vojny sa opäť otvárajú brány univerzity. Na filozofickú fakultu v Brne sa vracajú niekdajší prednášajúci, medzi nimi i doc. **Gregor**, ktorý pokračuje v lektorských cvičeniach zo slovenčiny. Na konci svojej plodnej pedagogickej činnosti vydáva skriptum *Slovenská literatura od L. Štúra po přítomnost* (1959). Postupne sa začínajú v rámci bohemistických prednášok zaoberať slovákistickou problematikou i ďalší. Slovenským dialektom venuje pozornosť prof. **Adolf Kellner**, morfológii prof. **František Trávníček**, tvoreniu slov prof. **František Svěrák** a neskoršie otázkam syntaxe i prof. **Jaroslav Bauer**. Veľký záujem o slovenčinu prejavil prof. **Václav Machek**. Z hľadiska etymológie vysvetľoval vznik nielen českých ale aj mnohých slovenských slov a rozsiahly slovenský jazykový materiál zaradil do svojho *Etymologického slovníka jazyka českého a slovenského* (1957).

Podobná situácia bola i pri prednáškach z českej literatúry. Istú pozornosť slovenskej literatúre 19. storočia venoval prof. **Josef Hrabák**, ktorý už od konca 30. rokov odtláčal príspevky o staršej slovenskej literatúre v slovenských odborných časopisoch. V školskom roku 1950–51 boli zaradené prednášky zo slovenskej literatúry priamo do plánu výučby. Spočiatku ich realizoval prof. **Artur Závodský**, ktorý publikoval rad štúdií a recenzií zo slovenskej literatúry v slovenských vedeckých zborníkoch. Pozornosť otázkam slovenskej literárnej tvorby venoval i prof. **Antonín Grund**.

Začiatkom 60-tych rokov možno hovoriť o treťom období slovákistiky na brnenskej univerzite. Je späté s viac ako tridsaťročným pôsobením dvoch učiteľov univerzity: s doc. **Jarmilou**

Bartákovou, ktorá prešla do Brna v roku 1961 z Bratislavy z Jazykovedného ústavu Ludovíta Štúra Slovenskej akadémie vied, a s doc. **Vlastimilom Válkom**.

Doc. Bartáková prakticky až do roku 1989 zaistovala výučbu slovenského jazyka z konfrontačného pohľadu vždy v prvom ročníku štúdia bohemistiky. Boli to prednášky a semináre, ktoré končili spravidla skúškou. Niekoľko rokov viedla túto formu výučby slovenského jazyka v rámci výpomoci i na Pedagogickej fakulte brnenskej univerzity spolu s doc. **Františkom Uhrom**, autorom skrípt *Slovenština* (1986). Zopár rokov vypomáhala s výučbou slovakistiky aj na Filozofickej fakulte Univerzity Palackého v Olomouci. Prednášky obdobného zamerania prebiehali na brnenskej Filozofickej fakulte nielen na dennom ale i na dialkovom a rozširovacom štúdiu bohemistiky.

Po novembri 1989 v rámci reorganizácie štúdia došlo k presunu výučby slovenčiny zo začiatku bohemistických štúdií až do druhého cyklu po prvej štátnici, čo umožnilo nadväzovať pri výklade odlišností medzi češtinou a slovenčinou na znalosti zo staroslovienciny a historickej gramatiky češtiny. Takto zaradené semináre zo slovenského jazyka zakončené zápočtom boli spočiatku pre študentov povinné a po rozpade spoločného štátu sa zmenili na výberové dvojhodinové prednášky a semináre so širšou tematickou ponukou. Poslucháči si môžu vyberať podľa vlastného zamerania buď historický, alebo synchronný pohľad na slovenský jazyk. V ponuke sú štyri jednosemestrové prednášky a semináre, ktoré končia podľa charakteru zápočtom alebo kolokviom. Najväčší záujem je o konfrontačný pohľad na slovenskú a českú gramatiku, lexikum i slovotvorbu, o problém vzájomnej interferencie oboch jazykov, o historický vývoj slovenčiny a zástoj češtiny v ňom a o slovenské dialekty. V seminároch vznikol celý rad konfrontačných ročníkových a diplomových prác na internom, rozširovacom i dialkovom štúdiu bohemistiky.

Doc. **Vlastimil Válek** viedol každoročne pravidelné prednášky a semináre, spravidla dvojsemestrové, zo slovenskej literatúry v druhom ročníku štúdia bohemistiky zakončené skúškou. Obdobné prednášky zaistoval i na dialkovom a rozširovacom štúdiu českého jazyka a literatúry. V dobe, kedy sa povinná výučba slovenského jazyka presunula do II. cyklu štúdia a stala sa voliteľnou, zmenili sa v tomto zmysle aj literárne prednášky. Tak ako v Ústave českého jazyka i v Ústave českej literatúry,

ktorý dlhú dobu niesol dokonca meno Katedra českej a slovenskej literatúry, vznikali ročníkové a diplomové slovakistické práce. Pochopiteľne i samotní prednášajúci, tak doc. Válek ako aj doc. Bartáková, sa venovali slovakistickej problematike i publikačne. Uverejnili celý rad príspevkov a konfrontačných štúdií v českých a slovenských odborných časopisoch a zborníkoch. Toho času zabezpečuje doc. Válek výučbu slovenskej literatúry aj na Pedagogickej fakulte Masarykovej univerzity, kde donedávna prednášala túto disciplínu doc. **Věra Linhartová**, s ktorou vydal skriptum *Čítanka ze slovenské literatury* (1988) a *Čítanku ze slovenské poezie XX. století* (1989). Z didaktického hľadiska sa slovakistickej problematike na tejto fakulte venovala aj doc. **Dagmar Dorovská**.

V treťom období snád ešte viac ako v predchádzajúcich sa takmer všetci brnenský prednášajúci v rámci bohemistických prednášok obracali k slovenčine ako k najbližšiemu, dôverne známemu slovanskému jazyku, s ktorým možno problémy českého jazyka a literatúry vhodne konfrontovať. V oblasti historickej gramatiky takto postupoval nebohý prof. **Arnošt Lamprecht** (najmä jeho výklad o pôvode slovenčiny) a postupuje tak i prof. **Dušan Šlosar**, v syntaxi prof. **Miroslav Grepl**, v rámci medzislovanských vzťahov prof. **Radoslav Večerka**, v štylistike a jazykovej správnosti prof. **Jan Chloupek** a prof. **Milan Jelínek**, v otázkach morfológických prof. **Zdenka Rusínová**, vo fonetike a fonológii prof. **Marie Krčmová** a v oblasti česko-slovenskej konfrontácie i doc. **Mirek Čejka**, ktorý kratší čas viedol dokonca prednášky zo slovenského jazyka. Mladšia, fakultou odchovaná generácia vyučujúcich postupuje rovnakým spôsobom.

V Ústave českej literatúry bola a je situácia obdobná. Či už spomenieme prof. **Dušana Jeřábka**, autora štúdií *Z českých literárních vztahů k Slovensku v 50.–70. letech 19. století* (Slovenská literatúra 1962), *Politické poměry a vztahy Čechů a Slováků v 40.–70. letech 19. století* (In: Slavjanskaja filologija, 1963) alebo prof. **Milana Kopeckého**, ktorý si všimol predovšetkým staršiu slovenskú literatúru a vypracoval k tejto oblasti i skriptum *Starší česká a slovenská literatura* (1982), či doc. **Karla Palasa** a iných, všetci sledovali pri bohemistických prednáškach i situáciu v slovenskom literárnom živote.

A neboli to vždy len bohemisti z Ústavu českého jazyka a z Ústavu českej literatúry, ktorí sa venovali slovakistickej problematike,

ale i rusisti (napr. nebohý prof. **Roman Mrázek**), etnografovia a predovšetkým historici. Za všetkých možno uviesť aspoň prof. **Richarda Pražáka**, ktorý sledoval obdobie českého národného obrodenia v širšom kontexte. Svedčia o tom jeho publikácie ako napríklad *Ke vzťahu druhej bernolákovskej generácie a české jungmannovskej inteligencie za národného obrození* (1970) alebo *K otázke slovensko-maďarských literárnych vzťahů za národného obrození* (1972).

Nemalý význam pre vzájomnú informovanosť mal i čulý styk brnenských bohemistov s kolegami-slovakistami zo Slovenska. Českí i slovenskí jazykovedci a literárni pracovníci sa recipročne zúčastňovali na habilitačných konaniach, vymieňali si skúsenosti na vedeckých konferenciách i na odborných prednáškach, ktoré pravidelne usporiadali tak jazykovedné združenia pri ČSAV a SAV ako aj literárnovedné spoločnosti patriace tiež k týmto dvom vedeckým inštitúciám. Po rozdelení štátu na dve republiky žiaľ už k takýmto kontaktom dochádza podstatne menej, čo je veľká škoda. A smutné je i to, že viazne prísun novej slovenskej odbornej a krásnej literatúry, ktorú by uvítali tak vyučujúci ako aj študenti.

Napriek uvedeným ťažkostiam je však veľmi potešujúce, že sa podarilo na Filozofickej fakulte Masarykovej univerzity naštartovať v tomto školskom roku 1997/8 štvrté, mimoriadne významné obdobie výučby slovakistiky. Slovenčina prestáva byť iba súčasťou bohemistického štúdia a stáva sa samostatným študijným odborom. Je ďalším zo série slovanských jazykov, ktoré možno na fakulte študovať v rámci Ústavu slavistiky. Tento zásluhný čin dáva opäť nádej do budúcnosti, že i po územnom rozdelení donedávna spoločného štátu dobré vzťahy medzi Čechmi a Slovákmi sa znova doširoka rozvinú a budú zasa tak priateľské a všestranne inšpirujúce ako predtým.

Použitá literatúra:

- Bartáková, J.: Slovakistika. In: Slavica na Masarykově univerzitě v Brně, Brno 1993, s. 26–27.
- Válek, V.: Slovakistika. In: Slavica na Masarykově univerzitě v Brně, Brno 1993, s. 50–52.